Quarnstensgrufvans vänner

Skaldemjödet | Skålgropar och Älvkvarnar | Gamla stigar | Lokalhistoriska arkivets framtid

Kvarnstenshantverket • Malungs äldsta industri

www.quarnstensgrufvansvanner.se Nyhetsbrev Årg. 8. Nr. 2. September 2022

Quarnstensgrufvans vänners nyhetsbrev

Böthölens fäbodar en vacker augustidag 2022. Förr var här stor aktivitet på sommaren.

INNEHÅLL nr 2, 2022

Skaldemjödet 2

Skålgropar och älvkvarnar 3

Gamla stigar 5

Sista sidan - Lokalhistoriska arkivets framtid 7

Quarnstensgrufvans vänner

Quarnstensgrufvans vänner vill uppmärksamma kvarnstenshantverket och kvarnstensbrotten i Malung-Sälens kommun via olika arrangemang och guidade vandringar i brotten. Vi vill särskilt intressera familjer och ungdomar för att nå ut med ett historiskt arv.

Styrelsen för Quarnstensgrufvans vänner
Ordförande; Bente Mellquist Danielson
Kassör; Kerstin Kapla
Ledamot; Jan Kapla
Ledamot; Jörgen Danielson
Ledamot; Gudmunds Torbjörn Karlsson
Ledamot; Ulf Björlin
Ledamot; Kurt Olsson
Supleant; Ulrika Lissmyr
Suppleant; Jorunn Stuvik Mellquist
Suppleant: Yvonne Isaksson
Revisor: Lars Henriksson
Revisor: John-Erik "Backis" Eriksson

Vill du bli medlem i Quarnstensgrufvans vänner?
Medlemsavgifter:
Enskild: 100:-/år, Familj/par: 150:-/år
Företag/förening: 250:-/år, Skola 250:-/år.

Vårt Bankgiro är 232- 4283.
Org nr: 802459-8339
Bolagsform: Ideel förening.

Quarnstensgrufvans vänners nyhetsbrev utkommer cirka tre gånger om året. Ansvarig utgivare är Bente Mellquist Danielson. Som medlem får du nyhetsbrevet i postlådan.

Vill du bidra med texter som har anknytning till kvarnstenshistorien i bygden, eller andra texter om Malung? Maila i såfall *bente@delta.se*, eller ring 070-207 88 28.

Kika gärna in på föreningens hemsida *www.quarnstensgrufvansvanner.se*

Text och bild Bente Mellquist Danielson om inget annat anges.

Härlig höst

Höstens skarpa färger börjar så sakta ta över naturen. Från grönt till orange, brunt och gult. Fantastiska vandringar där landskapet blir som en målad tavla. Ta vara på hösten och njut i klara nyanser med hög luft. Kvarnstensbrottet i Östra Utsjö är mycket vackert i höstskrud. Bland lingonens röda stoppljus ses björkens guldblad och asparnas rubinlöv. Kvarnstenarna blir inramade i praktfulla mönster med sprakande färger. Som ni hör så gillar jag hösten. Det är nu bärplockningen på allvar tas vid, svampar ploppar upp överallt. Skafferi och kyl och frys fylls med sylt, saft och svampstuvningar.

I detta nummer kan du ta del av hur visheten och skaldekonsten hittade vägen till asar och människor för flera tusen år sedan. Det är en våldsam och innehållsrik saga med en moral som nutidens människor inte känner igen och kan förstå.

Skålgropar och älvkvarnar har alltid fascinerat nutidens människor. Än idag är forskare och arkeologer osäkra på varför groparna tillverkats och vad de använts till. Läs mer i nyhetsbrevet om de märkliga groparna i sten.

Eric Göranssons artikel om gamla stigar mellan Holarna och Grimsåker visar på färdvägar som idag finns kvar men där vissa är bortglömda och inte lika framkomliga nu som då. Bland annat kan du läsa om fäbodstigen mellan Grimsåker och Örsåsen.

Vad händer med Lokalhistoriska arkivet? Idag är hela arkivet i Falun på Arkivcentrum. Sedan flera år tillbaka har samlingarna varit där. Men tanken är att det ska hem till Malung igen. Men när och var någonstans ska det förvaras? Föreningen tillsammans med andra föreningar gjorde ett besök på kommunarkivet. Läs mer på sista sidan i detta nyhetsbrev.

Trevlig läsning!
Bente Mellquist Danielson
Bente Mellquist Danielson, redaktör

Foto framsida från Arkeologikonsult vid grävning i Söderström Stockholm i november 2021. www.slussenportalen.se

Vägen till Råbergets fäbodar strax norr om Malungsfors sommaren 2022.

Fotografiet visar en bildsten från Gotland, idag på Historiska museet i Stockholm. Stenen visar personer med dryckeshorn. Längst ned syns två mansfigurer med svärd som verkar slåss över ett kärl. Kan det vara skaldemjödet de bråkade om?

Skaldemjödet

Snorre Sturlasson skrev ned på 1200-talet i *den prosaiska Eddan* de sägner och sagor som muntligt spridits under vikingatiden. Här finns sagor om vaner och vasar, jättar och jättinnor och dvärgar. Ofta är berättelserna våldsamma och visar på helt andra värderingar och vardagligt liv än idag. I denna saga om Skaldemjödet används en kvarnsten som mordvapen.

Sagan om Skaldemjödet berättar hur asar och människor fick vishet och förmågan att kunna skalda. Det gick till så att asar och vaner (de två gudasläkterna) sluter fred och ingår ett förbund. Efter de högtidliga orden i förbundet spottar de alla i ett stort kar för att minnet av förbundet ska bevaras. Därefter ger gudarna karet liv och ur karet stiger en man som får namnet Kvaser.

Kvaser var så vis att det fanns ingen fråga han inte kunde svara på. Han reste överallt och såg till att människorna fick vett och fason. En dag på sin resa träffade han två dvärgar. De hette Fjalar och Galar. De ville fråga honom något som ingen annan fick höra. Kvaser följde de två dvärgarna till en enslig plats. Där dödade dvärgarna Kvaser. De samlade hans blod i två kar. Karen hette Son och Bodn. När dessa två kar var fulla använde de även kitteln Odrörer. Dvärgarna hällde honung i blodet och gjorde mjöd av det. Mjödet skänkte vishet och en gåva att kunna dikta till den som drack det.

Asarna började leta efter Kvaser. Dvärgarna Fjalar och Galar sade till dem att Kvaser dött av sin egen vishet. En dag fick dvärgarna besök av jätten Gilling och hans hustru. Dvärgarna tog med sig Gilling på en fisketur. När de var på väg hem körde de upp båten på ett skär och såg till att båten kantrade. Gilling kunde inte simma och drunknade. Fjalar och Galar rodde vidare hemåt. De berättade för Gillings hustru att hennes make drunknat. Hustrun blev utom sig av sorg och grät hela dagen vilket dvärgarna inte orkade lyssna på. Fjalar undrade om inte hon ville se platsen där maken drunknat. Det ville hon. Hustrun gick till dörren för att gå ut och Galar som stod ovanför dörren släppte då ned en kvarnsten i hennes huvud när hon steg ut och hon dog direkt.

Men Gilling hade en son som ville ha hämnd. Sonen hette Suttung, fångade in dvärgarna och satte dem på en liten kobbe ute i havet. Kobben hamnade under vatten när det blev flod. Dvärgarna tiggde om nåd och erbjöd Suttung sitt mjöd i utbyte mot sitt liv. Suttung gick med på det och tog med sig mjödet hem till Hnitbjörg och bad sin dotter Gunlöd att vakta mjödet inne i fjället.

Ryktet gick om det magiska mjödet och när Oden fick höra om det gav han sig direkt iväg för att finna det. Han träffade nio stycken trälar på en äng som slog hö. Det gick trögt för dem då liarna var slöa. Oden erbjöd sig att slipa liarna. Liarna blev mycket vassa och trälarna var imponerade och ville köpa Odens brynsten. Oden kastade upp stenen i luften och sade att den som betalade vad brynstenen är värd fick köpa den. Alla nio trälar försökte fånga brynstenen och i sina försök att nå den skar de halsen av varandra med de nyslipade liarna.

De nio trälarna arbetade för Suttungs bror Bauge. Oden gick till Bauge och sa att han kan jobba som nio man i utbyte mot en mun av Suttungs mjöd. Oden arbetade för Bauge hela sommaren under namnet Bölverk. När vintern kom ville han ha sin lön, en klunk av mjödet. De begav sig till fjället där mjödet fanns. Men Suttung ville inte dela med sig av mjödet. Oden lurade då Bauge att borra ett hål i fjället och när hålet var klart förvandlade sig Oden till en orm och slingrade sig snabbt in innan Bauge hann få fatt honom. På andra sidan fjället träffade Oden Gunlöd. Hon fattade tycke för honom och han fick sova i hennes säng tre nätter och hon bjöd på mat och dricka av mjödet. Tre klunkar. Efter de tre klunkarna hade Oden tömt de tre karen Odrörer, Bodn och Son. Oden förvandlade sig till en örn och flög iväg utan att vända sig om en enda gång för att se Gunlöd stå kvar och gråta.

Även Suttung kunde förvandla sig till en örn och gjorde det och flög efter Oden när han fick vetskap om vad som hänt. Asarna såg Oden komma farande och de hämtade snabbt alla kar de ägde som de ställde på gården. Oden spydde sedan upp mjödet under flykten i karen. På så sätt gav Oden mjödet till asarna och människorna så de som dricker av det får vishet och även förmågan att dikta och skalda för att ge folket glädje och nöje. Därav namnet skaldemjödet. BMD

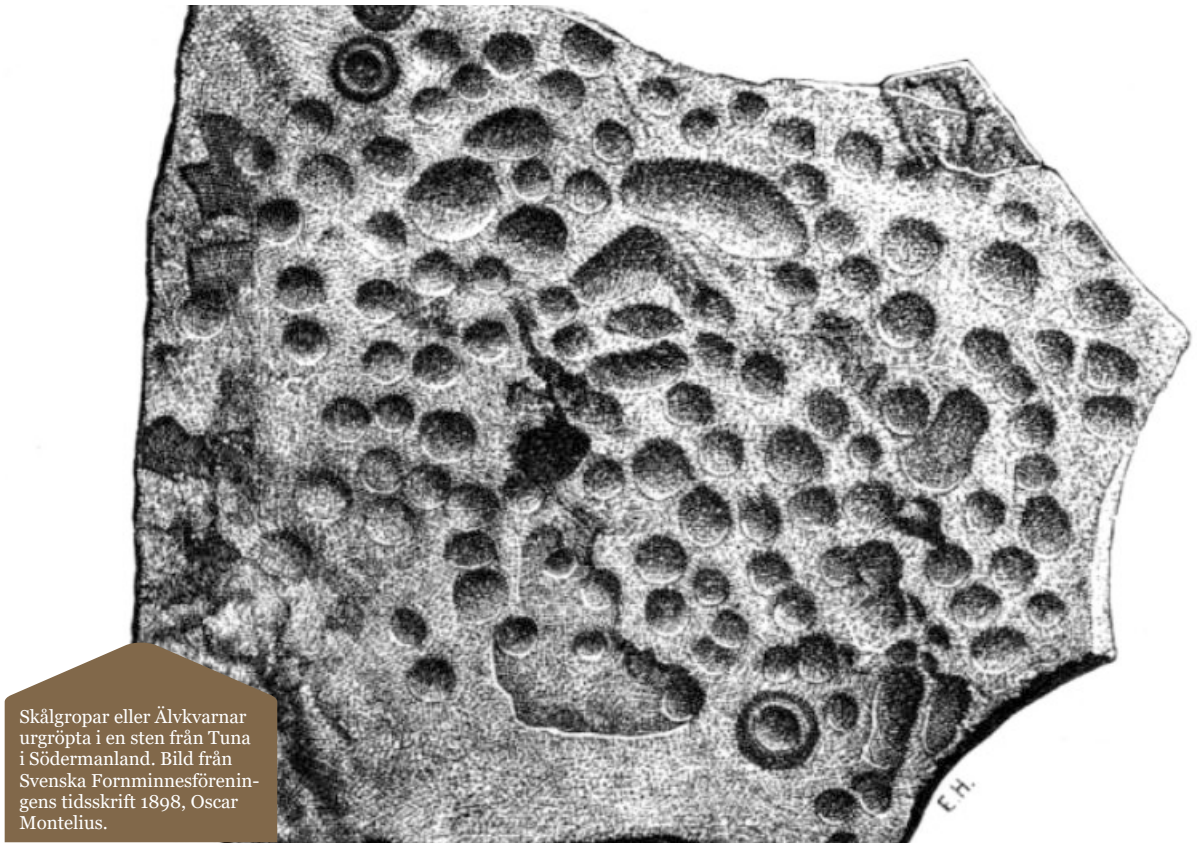

Skålgropar eller Älvkvarnar urgröpta i en sten från Tuna i Södermanland. Bild från Svenska Fornminnesföreningens tidsskrift 1898, Oscar Montelius.

Skålgropar och älvkvarnar

Bente Mellquist Danielson

En möjlig skålgrop eller älvkvarn finns i Malung-Sälen. På väg mot Gnupen från Lybergets fäbodar ligger en sten mitt på stigen med mystiska urgröpta gropar. Tyvärr finns inget foto tillgängligt på stenen, men på Dalarnas museum ska fotografier finnas i en mapp med dnr 158/18 enligt Fornsök på Riksantikvarieämbetet.

Skålgropen ska återfinnas mitt på ovansidan av stenen. Själva stenen sticker upp ovan jord med 0,47x0,31 m över marken. Skålgropen är endast 5 cm i diameter. Strax intill gropen finns flera gropar. De är mindre varav en anses möjligtvis vara en urlossnad bit ur stenen, men som sedan bearbetats av människa.

Vad är skålgropar eller älvkvarnar?

Skålgropar eller älvkvarnar finns oftast tillsammans med andra hällristningar på sten. Ibland är de flera hundra tillsammans på stenblock och hällar, ofta i närheten av åkermark. Groparna finns mest i mellersta och södra Sverige. Norr om Dalälven är de mer ovanliga men förekommer.

Groparna dateras till bronsåldern men det finns skålgropar även från sten- och järnålder. Groparna har däremot använts ända in på 1800-talet i olika syften. Det kan ha varit offer, trolldom etc. Ingen vet med säkerhet vad dessa gropar använts till och varför människan lagt ned sådan tid på att göra dem. Helt klart betydde det mycket för människorna på sin tid.

Offerstenar för allmogen

Under senare tid, medeltid och fram till 1800-talet har människan använt stenarna med skålgropar/älvkvarnar som offerstenar. Stenen och groparna smordes in med fett, man lade föremål i groparna. Det kunde vara knappar eller pengar eller annat som var av värde för ändamålet. Historiker vet att människan då offrade människofigurer som var tillverkade av någon sjuk persons hår eller naglar för att älvorna skulle göra den sjuke frisk.

Det finns även uppgifter om att sexuella riter förekommit på stenblock med skålgropar för att på det sättet få en god skörd. Vid en sådan ritual var groparna fyllda med olika sädesslag.

Kymlingestenen och historiebruk

Kymlingestenen som kan beskådas i Sundbyberg väger fem ton och skålgroparna har daterats till ca 1000 f.Kr. Kymlingestenen har blivit en publikdragare för Sundbyberg. Politikerna visar stolt upp stenen för att visa bygdens långa historia.

Texten på skylten invid stenen hävdar att forntidens jordbrukare offrade i groparna för att få en god skörd och att fruktbarhetsgudinnan stod i centrum för denna ritual och att hon är förknippad med begreppet älvkvarnar. Men texten bygger inte på vetenskaplig grund. Istället visar texten en grumlig blandning av folktro, berättartradition, vaga hypoteser, missuppfattningar och nutidens marknadsföring. Sundbyberg vill helt enkelt göra en redan intressant fornlämning mer intressant. I verkligheten vet ingen forskare eller historiker exakt i vilket syfte groparna gjordes eller vad som försiggick kring dem.

Ordet älvkvarn är ett gammalt nordiskt begrepp för älvan/alven. I folktron vid dimma var det älvorna som dansade.

Kymlingestenen, Stockholm, väger fem ton och visar 170 skålgropar i stenen som människor gjorde under bronsåldern. Stenen kallas allmänt för offersten. Men ingen idag vet exakt varför skålgroparna gjorts. Kymlingestenen har under århundraden flyttats omkring. Finns nu att se i Sundbyberg. Foto från Sverigereportage.

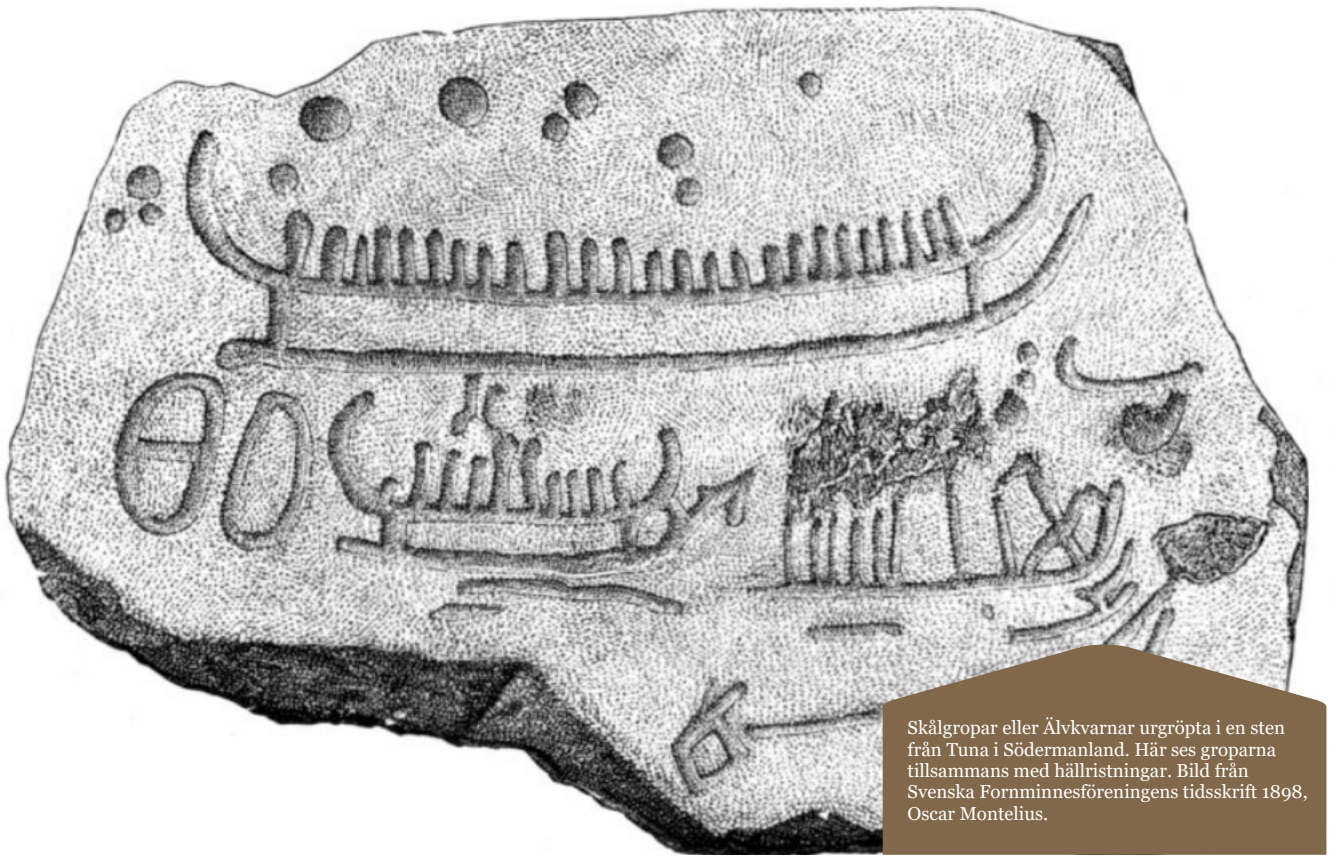

Skålgropar eller Älvkvarnar urgröpta i en sten från Tuna i Södermanland. Här ses groparna tillsammans med hällristningar. Bild från Svenska Fornminnesföreningens tidsskrift 1898, Oscar Montelius.

Offerstenar

Inget tyder på att rituella människooffer förekommit på eller vid stenblock med skålgropar. Enligt fantasirika förklaringar ska älvkvarnarnas syfte vara att samla ihop blodet från den offrade människan, vilket det inte finns några som helst bevis för.

Det finns runstenar där runorna ristades in flera tusen år efter att skålgroparna gröpts ur. Under tidig kristen tid, ibland ända in i nutid, har sedan runstenen använts som offersten. Runstenen i Foksta, Uppland, har uppgifter från 1727 att någon insmort stenen med fett. Stenen var då liggande. Under 1800-talet var kulten kring dessa stenar som mest intensiv. Redan på 1700-talet börjar vetenskapen dokumentera stenarna och intresset för skålgropar eller älvkvarnar ökade.

Problematisk tolkning

Att människan under senare tid, fram till 1800-talet använt stenarna som "offersten" innebär inte att de ursprungligen hade den funktionen då groparna gröptes ur för 3000 år sedan. Ändå är det den uppfattningen som idag är den gängse, inte bland forskningen, men bland kommunpolitiker och andra, vilket infoskyltar för stenarna visar.

En sten kan kallas älvkvarnsten trots att skålgropar saknas. Ibland räcker det med att stenen har naturliga formationer och fördjupningar för att stenen ska tolkas som en möjlig förbindelse med älvor.

Det finns tolkningar om att allmogen först tog till stenar eller andra naturföremål med fördjupningar för att smörja i, för att sedan gå över till skålgropar. Kanske båda sätten användes parallellt. En fråga som många vill finna svar på är allmogen började smörja gropar med fett. När i tid började denna sed? Om seden är från senare järnålder eller tidig medeltid borde äldre skriftliga material eller till och med runor beskriva ritualen. Här borde arkiv genomsökas. Men att smörja gropar i stenar kan också vara en kvarleva från bronsåldern, men framstår som tveksamt eftersom så lång tid gått och ingen uppmärksammat seden före historisk tid.

Skålgropar har förekommit i samband med begravningsriter sedan yngre stenåldern. En sed som har levt kvar ända in i medeltid på vissa håll. Kanske skålgroparna har med förfäderskult att göra? I skålgroparna skulle man då ha lagt mat och dryck till sina förfäder. En annan teori är att groparna är en form av gränsmarkeringar, så kallade revir. Det finns gott om teorier. Skålgroparna kan ha varit någon form av bönritual där människan knackat med en sten i gropen upprepade gånger i bön om en önskan etc. Vissa gropar är djupare än andra och har använts eller knackats mer än andra. Det kanske är därför ristningar och skålgropar ofta finns bredvid varandra och att så många ristningar är likadana, nya önskningar nya ristningar och mer knack i en grop. Det finns även teorier om att skålgroparna skulle vara en form av skriftspråk.

Under senare tid på 1800-1900-talet finns nedtecknat hur sädeskorn maldes ned till mjöl i en skålgrop i medicinskt syfte.

Skålgropar eller älvkvarnar är svåra att tolka på grund av tidsspannet. Det forskarna vet är det som skålgroparna använts till under senare tid. Men varför de tillverkades och hur och till vad de användes för tretusen år sedan är en gåta.

Källor:
Tobias Andreasson, Arkeologi och folktro, Uppsala universitet, 2022.
Sverigereportage.com/category/sagner

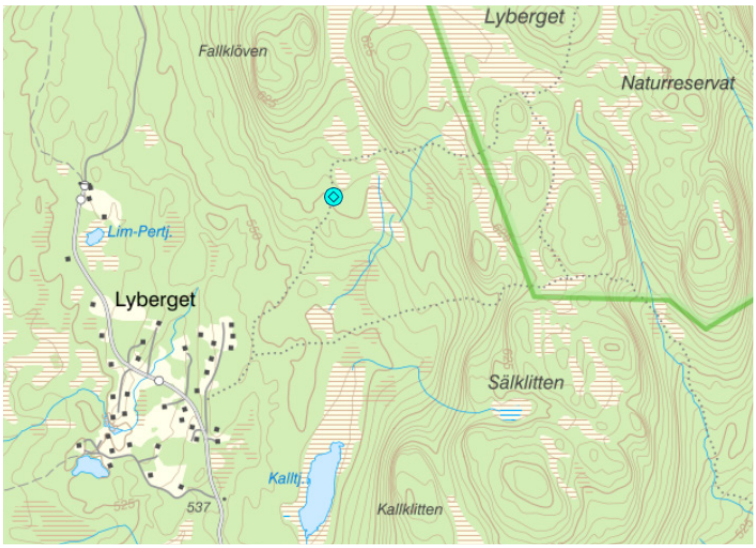

På väg till Lybergets naturreservat och mot utsiktsplatsen Gnupen finns möjliga skålgropar urgröpt i en sten. Se den blå markeringen på kartan. Mitt på ovansidan av en sten återfinns en möjlig skålgrop på ca 5 cm i diam och några cm djup. Intill gropen finns två till mindre gropar på rad med den stora. På annat ställe på ovansidan av stenen en fjärde grop. Stenen med skålgroparna är mitt på gångstigen. Karta från Fornsök.

Stig till stuga efter Nyselsvägen i Malung.

GAMLA STIGAR

Eric Göransson från Holarna i Malung skrev på 1980-talet ett litet häfte om stigar. Häftet heter *Stigar* och här går att läsa om stigen som gick mellan norra Grimsåker och Örsåsens fäbodar. Fäbodstigen börjar vid Malungs folkhögskola och går sedan genom Vilhelmsgården och förbi Helje-Pergården för att sedan fortsätta in i skogen.

Stigen gick förr vidare i fin terräng fram till Tranu-säckamyren. För några generationer sedan gjordes stigen om till en ganska dålig väg som gick till prästodlignen som låg vid skogskanten. Idag är stigen bilväg. Den går från skjutbansvägen och fram till Tranu-säckamyren.

Förr lades spångar över myren, bräder som gjorde färden mindre blöt. Eric nämner i sin skrift att på prästskogsråret fanns då på 1980-talet en gammal tal som skulle vara sevärd. När man gått förbi myren går stigen efter fina tallbeväxta kullar och med dalar mellen dem där vissa dalar är lite blöta men spångarna gör det lättare att ta sig över. Hur stigen är spångad idag är osäkert.

Färden går vidare mot kvarnberget och kvarnstensbrottet där färden går mot Häckinbergskölen.

Det är en del myrar att ta sig över för att fortsätta på den gamla fäbodstigen. Höbäckmyren hade vid tiden skriften skrevs en dålig bro att gå över, men sedan går färden vidare på bilväg. Eric nämner ett ställe som heter *Björnriset* som i hans ungdom var beväxt med ståtliga höga granar men som på 1980-talet var borta. Eric skriver att naturligtvis skulle de ha varit fridlysta.

Vandringen går förbi *Bänken* och *Storås-linan* som är en rågång mellan Grimsåkers hemskog och Örsåsens fäbodskog. *Bänken* var förr en bräda att sitta på och här är högsta punkten efter stigen. Nu lutar det bra nedför mot Örsåsen och till första stugan på fäboden som är *Klockars*. Därifrån går en allé fram till fäbodvallen.

Stigen mellan Hånäset och Backselen

Vid Sekelskiftet 1800-1900 var det många som hade kor vid Hånäset. Det går att läsa i Erics lilla skrift att när korna blev brunstiga gick man stigen till Backselen till På Ingeborg för att hämta tjuren. Stigen kallades *Äggevägen* och gick öster och söder om Tyngeberget. Den användes även som slipväg av kolarna. Det var mycket kolning i skogarna vid denna tid.

Erics far Jan Göran Ivarsson och Nisbel Johan Olsson tyckte att stigen var väl lång att gå och ansåg att den skulle kunna gena över Tyngeberget som gick ihop med fäbodstigen Långbrändan - Backselen. Sagt och gjort gubbarna började göra en ny stig. Färden gick förbi den då nyrenoverade kolkojan och vidare över den smala myren som då var belagd med kavelbro. Stigen fortsatte över "hög hia" och vidare över östra viken av Stora Myren och bäcken mellan Svarttjärn och Hån, uppöver Svarttärnshia och korsade Svarttjärnsvägen för att fortsätta över över PD-skiftet mot rågången mellan Grimsåkers fäbodskog och Myckelbyskogen.

Rågången följs i ungefär 300 meter för att sedan ta av mot söder och gå förbi en kojmur och en urgrävning där kolarna förr tog jord till kolbotten och stybb till milan. Sedan passeras en gammal vinterväg och därefter kommer den sämsta biten av stigen eftersom det är mycket sten och snedlut. Men sedan bär det upp över berget på fin jämn hedmark. Här går stigen över flera kolbottnar. Till höger är ett gammalt älgpass som kallas "Gucku Erk passä" och till vänster går en stig till övre Ingri-Nilskojan. På den tiden satt en sticka uppspikad på en liten tall där det stod:

Vägen till Hallkvists kolning

Cirka 300 meter högre upp så korsar Långbrändvägen från Tyngenäset. Sedan går stigen söderut efter en jämn och fin ljunghed för att sedan träffa på Långbrändvägen från Backselen.

Stigen fortsätter över ett par åsar mot foten av Tyngebergsklitten där en vinterväg korsas som kommer från Tyngen. Detta vägkors har ett älgpass som kalllas "Lysénpasset". Här finns tomhylsor i en tall som Sven Hylsén slagit in. Tomhylsorna visar att Lysén skjutit minst två älgar där.

Stigen fortsätter i kanten av Klitten och till vänster finns Åslundsmyren som förr kallades "Bärimyra". I sydvästra kanten av myren finns en kojmur och en kolbotten. Det berättas att Lars Åslund med sina två pojkar hade 1913 tagit på sig kolvedshuggnign och även kolningen av ved vid östra Klitten. De skulle på i en koja som låg mer än en kilometer från platsen. De kom dit på kvällen och lade sig för att sova. Kl. 04.00 på morgonen väckte

Åslund pojkarna och sade: "Här ska vi inte bo, vi skall gå till Klitten och göra oss en koja". Så blev Åslundskojan till och även myren har ju fått detta namn. Åslund och pojkarna gjorde kojan på en enda dag så de kunde sova där nästa natt.

I östra sluttningen av Tyngeberget fortsätter stigen mot Backselen. En stor sten finns efter leden men en triangel inhuggen. Ett minne efter generalstabkartan 1919-1920. En liten bit därefter är målet nått, Backselen.

Fäbodvägen Hånäset - Malung

Enligt Eric Göransson går stigen förbi Kapplakojan som också kallas Jonas-Ola-kojan i Hånäset. Stigen fortsätter sedan mot Öjsbron där den korsar gamla vägen från Öje, ovanför instängda viken. Stigen fortsätter sedan efter en stenig ås mot forsen där det blir rena stenröset innan bron som då var av trä. Där fanns även en timmerränna.

Stigen fortsätter över åsen där gick man sedan över järnvägen. Stigen gick runt en hög ås där Päbel Ernfrid byggde sin sommarstuga för att fortsätta rakt västerut efter en fin tallhed. Färden går över några åsar och en spångad myr till man nådde en plats där Moravägen går idag. Över den släta heden till man kom fram på Dansar Jonas-vägen och följde den till gamla Moravägen. Sedan följde man den förbi Arvselen och till Malung.

Hövägen

Så här skriver Eric 1987 om Hövägen: *Hövägen är en vinterväg som i galma tider har använts för hemforsling av det hög som hässjades i vinterhässjor på myrslogarna österut, därav namnet. Vägen har gått ut på två ställen vid Holarna, en vid Lisbetgårdarna och en vid Mångsgården. Fortsättningen är efter myrarna österut förbi Ormholen, där strax före har en vinterväg från Grimsåker anslutits. Sedan myraran till Hättsjön och över sjön till Vinternäsståndholen där nu finns en sommarstuga som ägs av Elsa Bohm. Vidare efter Sjömyren mot Backselsvalla, där nu Idfjärdsvägen går av Backselsvägen. Där var troligen av gammalt en svår bit att ta sig över Valla och upp på Lammasmyra vilken följdes fram till Backselsvallarna. Av gammalt gick vägen mellan Olajos och Pägorden fram mot Hälivalan (Heljevallen). Där tog en vinterväg av mot Örsåsen, men Hövägen gick rätt öster ut efter Heljevallen mot Vinterledet. Från Vinterledet följer Hövägen samma fina nötgata över "sälihia" som "Moravägen", "Eggvägen" med flera vägar till Nästmyren.*

I senare tid troligen i slutet av 1920-talet lades vintervägen om från Nästmyren till Backselen i något nordligare sträckning.

Hövägen fortsätter över Nästmyren där i östra hörnet "Limpä Vilhelm" vintervägen tar av mot "Rissna". Från Nästmyren går vägen över en liten ås, ("ste-bör") men sedan så gott som myrväg över Hedlarsbäcken och över Römskôköln mot Smedbergsknippan där flera vintervägar möts och skiljs.

Hövägen går nu längs "Halvôlmyran" (Halvarmyrarna) där den i övre delen delar sig. En sträckning går öster ut över "Perhansomyra" genom "Syrä" och västra ledet vid Nyselen. Söderut genom Nyselsvallen mot "Millabuköln" med sin omtalade källa "Millabukälla", och vidare längs Stebukölen och förbi Adel-bäcken, som är en av Hunåns källflöden. Över stora Hunåkölen har de troligen haft flera vägar, på grund av väder och vind, men i nedre delen av Myckelbergsviken har vägen gått och då rakt på vallarna vid Ö Myckelberget, ("Bjäxa").

Andra grenen av Hövägen från Halvarmyrarna går mot Smedbergstjärn och strax öster om tjärn passeras nyselsrået och då "Moravägen", och sedan längs Prästkölen österut. Den korsar bilvägen från Hånäset strax nedanför vändplan och fortsätter sedan i södra kanten av Holselsmyren och vidare genom fd Hindersbumora där Hindersbubäcken passeras. Vägen går efter en smal myr där Hälsingbubäcken passeras sedan upp igenom ett bröst upp på en stor namnlös köl med en likaså namnlös tjärn, vidare mot Bötsjöstugan och Bötsjön, där vägen går söder om sjön mot Trollbutjärn och förbi Trollbuholen, efter en myr mot Annabäcken och sedan Grantjärnkölen och Grantjärknippan över Grantjärna och längs Grantjärnsbäcken mot Löddersjön.

Vid Löddersjön fanns två möjligheter, om isen var körstark for dom över sjön till södra viken, om inte isen bar gick vägen väster och söder om sjön en bit ovan strandkanten. Från Löddersjön gick vägen efter småmyrar mot norra och södra Mångstjärnarna. Vid södra tjärnen går vägen ut på Pellkölen förbi Tomtstången som markerar platsen där rågången mellan Venjan och Järna slutar mot Malungs rå. Sedan går vägen över Tomtkölen mot de spridda slogarna på Tomtboskogen öster om St Flögsjön på Järnasidan.

Det vore mycket intressant att följa några av de stigar Eric Göransson skriver om. I dagsläget är det osäkert hur röjda och spångade de är. Vissa av stigarna kanske är helt borta. BMD

Källa: Eric Göransson, Stigar , 1987

Vägstig efter Nyselsvägen i Malung. Här finns många nya vägar som gjorts i och med skogsbruk.

Ordföranden i Maungs hembygdsförening Jörgen Danielson blev visad runt i kommunarkivets nya lokaler i gamla Normarkshuset. Bakom syns Annie Gunnarsson, ledamot i Malungs hembygdsförening med make Staffan Gunnarsson.

Sista sidan Lokalhistoriska arkivet

Lokalhistoriska arkivet som idag är på Arkivcentrum i Falun har ännu inte kommit tillbaka till Malung. Enligt arkivsamordnare i Malung-Sälens kommun, Kerstin Eriksson, tar sortering och katalogisering tid. Idag finns ingen tidsplan från kommunen när Arkivcentrums arbete med de samlingar som tillhör lokalhistoriska arkivet ska vara klart. I de samlingar som finns i Falun har flera föreningar i Malung material, bland annat Malungs hembygdsförening, Malungs konstförening, Malungs spelmanslag och byaföreningar.

Enligt Kerstin Eriksson är planen att först få ordning på kommunarkivet för att sedan ta hem lokalhistoriska arkivet. Vad exakt som ska tillbaka i de samlingar från det lokalhistoriska arkivet är idag osäkert. Enligt Tommy Blomkvist, som är ansvarig för Arkivcentrum i Falun, har mögligt material i samlingarna från lokalhistoriska arkivet från Malungs hittats, vilket fördröjer och försvårar lagring. Är vissa delar för mögliga går det inte längre att förvara.

Kommunarkivet i gamla Normarkshuset

Malungs hembygdsförening gjorde ett besök i början av september till kommunarkivet som idag återfinns i nya luftiga lokaler i gamla Normarkshuset. Arkivsamordnare Kerstin Eriksson och arkivarie Björn Sonesson mötte upp och visade runt. Lokalerna är idag anpassade för arkivförvaring där både luftfuktighet och temperatur är reglerade för ändamålet. Utrymmena är stora. Ett digert arbete återstår att få in material som idag finns utspritt i hela kommunen. Kommunarkivet vårdar kommunens historia och speglar därför också all den verksamhet som kommunen har arbetat med. De vanligaste förfrågningarna rör betyg och skolhandlingar, byggnadshandlingar och handlingar från social verksamhet.

Det finns även rum för forskning i lokalerna där forskare kan sitta och läsa protokoll, räkenskaper, korrespondens och andra spännande handlingar. Även ett kopieringsrum finns för att kunna kopiera och ta med hem. Det går även att fotografera av med mobilkamera.

Men än då länge är inte allt material på plats. Enligt Kerstin och Björn kommer det ta lång tid att göra klart allt. En kartong med material som ska sorteras, katalogiseras och registreras kan ta en månad, och det är massor med kartonger som idag väntar på att öppnas och sorteras. Något av en utmaning.

Niss-Hjalmar och Olle Veirulf

Både hembygds- och folkminnesvårdaren Niss-Hjalmar Mattssons material och hembygdsforskaren Olle Veirulfs material är dock upplockade och går att ta del av idag i kommunarkivet. Men inget av samlingarna går idag att söka på internet. Än så länge är ett besök på kommunarkivet det sätt som krävs för att få tillgång till materialet.

Lokalhistoriska arkivets framtid

Lokalhistoriska arkivets framtid är alltså ännu höljt i dunkel. Tiden för hemkomst när det gäller samlingarna är oviss och någon tidsplan finns inte idag. Av de samlingar från lokalhistoriska arkivet i Malung som ligger i Falun är cirka en fjärdedel gjorda medan resten är osorterade och oregistrerade. Risken finns att samlingarna aldrig kommer tillbaka till Malung, eller att enbart vissa delar. Vem eller vilka som ska besluta om vilket material som i så fall ska finnas i Malung är idag osäkert. Här måste finnas en dialog mellan kommun och berörda föreningar. Det är viktigt att det lokalhistoriska arkivet kommer bli lättillgängligt för alla Malungsbor och övriga intresserade. I arkivet finns hyllmeter med material från föreningar, privatpersoner, gårdar, skinnfirmor och ovärderlig information om de personer som levt och verkat i bygden.

Det är naturligtivs en stor fördel att släkt- och hembygdsforskare har tillgång till arkivet på plats lokalt, och att arkivmaterialet kan användas till artiklar och avhandlingar, inte minst så att skolelever har nära till arkivet för att använda till uppsatser och gymnasiearbeten.

BMD